

მოსახლეობის ემიგრაციული განწყობა და რეემიგრაციული პოტენციალი

გიორგი ფანოზიშვილი
სტუ დოქტორანტი

შრომითი ემიგრაცია, როგორც წესი, დროებითი ხასიათისაა, მაგრამ ადგილობრივ გარემოსთან შეჩვევა, ცხოვრების უკეთესი პირობები, ოჯახის შექმნა, სამშობლოში არსებული გაუთავებელი სოციალურ-ეკონომიკური, პოლიტიკური და კრიმინალური პრობლემები, შრომით ემიგრაციას ხშირად მუდმივ ემიგრაციად აქცევს.

სხვადასხვა კვლევების შედეგებით, სამშობლოში საერთოდ არ ჩამოსულა ამერიკაში წასულ შრომით ემიგრანტთა 70%. საბერძნეთში მომუშავეთა – 65%, გერმანიაში მომუშავეთა – 47%, ხოლო რუსეთში მომუშავეთა – 34%. აღნიშნული გვიჩვენებს, რომ გერმანიასთან მიმოსვლა უფრო რეგულარულია. ეს იმით აიხსნება, რომ გერმანიაში მოკლევადიანი გაცვლითი პროგრამებით არიან წასული, რის გამოც იძულებულნი ხდებიან, დაბრუნდნენ სამშობლოში და, შეძლებისამებრ, ვიზა განაახლონ.

ემიგრაციის პერიოდში ჩამოსვლას ასერხებდა მხოლოდ 38%, ხოლო საბოლოო დაბრუნებამდე საერთოდ არ ჩამოსულა 62%. თუმცა ოჯახთან სისტემატური კავშირი (ძირითადად სატელეფონო) აქვს მიგრანტთა 85%-ს, დანარჩენს კი – იშვიათად.

ჩამოსვლელობის მიზეზად მგზავრობასთან დაკავშირებულ ხარჯებსა (35%) და განმეორებითი ემიგრირების სირთულეს ასახელებენ (32%). საქართველოს მიგრანტთათვის ემიგრაციის ოთხი მთავარი ქვეყნიდან ყველაზე შეფერხებულია მისვლა-მოსვლა აშშ-თან. აღსანიშნავია უკან დაბრუნების სიძნელე რუსეთში მომუშავე შრომითი ემიგრანტებისათვისაც (38,9%).

ყურადსაღებია, ჩამოსვლელობის მიზეზად სურვილის არქონისა და საჭიროდ ჩაუთვლელობის დასახელება. საქართველოს ხელისუფლება, რა თქმა უნდა, ვერ შეამცირებს მგზავრობის ხარჯებს, მაგრამ იმაზე კი უნდა იზრუნოს, რომ მიგრაციული პოლიტიკა გახდეს მოქნილი, ეცადოს შრომის უფლების პროგრამები გავრცელდეს საქართველოსთან მიმართებაშიც, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ოჯახების ფაქტობრივად იძულებითი, ხანგრძლივი ტერიტორიული გაყოფა უარყოფითად იმოქმედებს

მომავალი თაობის აღზრდაზე და ფსიქიკის ჩამოყალიბებაზე.

საქართველოში დაბრუნება მყარად აქვს გადაწყვეტილი შრომით მიგრანტთა დიდ უმრავლესობას.

საქართველოს მოსახლეობის შრომითი ემიგრაცია მეტად ამძიმებს ისედაც კრიტიკულ დემოგრაფიულ ვითარებას, რაც კიდევ უფრო ართულებს ქვეყნის ეკონომიკური კრიზისიდან გამოსვლას.

გაეროს შეფასებით, თუ გაგრძელდა არსებული დემოგრაფიული ტენდენციები, 2000-2050 წწ. საქართველოს მოსახლეობა 2 მლნ-ით შემცირდება, რაც ამჟამინდელი მოსახლეობის თითქმის 40%-ს შეადგენს. ევროპაში ასეთი დონის შემცირება ნავარაუდევია მხოლოდ ბულგარეთის, უკრაინისა და ესტონეთისათვის.

შრომით ემიგრანტთა ნაკადის ნახევარზე ცოტა ნაკლები მდებრობითი სქესის წარმომადგენელია.

პროგნოზით, უახლოესი 20 წლის განმავლობაში მიგრაციული ტენდენციები განპირობებული იქნება ქალი მიგრანტების რაოდენობის ზრდით – საერთაშორისო მიგრაციულ ნაკადებზე გლობალიზაციის გავლენით ყალიბდება უახლოესი 20 წლის მიგრაციული ტენდენციები: მიგრაციის გლობალიზაცია, ინტენსიფიკაცია, სტრატიფიკაცია, ფემინიზაცია, პოლიტიზაცია, «ელიტთა» მიგრაცია. მიგრაციის ფემინიზაციას მიიჩნევენ შრომითი მიგრაციის განვითარების ახალ ეტაპად და გენდერულ თანასწორობაში მიღწევად თვლიან.

ემიგრანტთა პროფესიისა და კვალიფიკაციის შეუსაბამო დასაქმება ახალ შრომით და ყოფით გარემოსთან ადაპტაციას ართულებს. იმიგრაციის ქვეყნების მიხედვით სამუშაო გარემოსადმი შეგუების ხარისხი მკვეთრად განსხვავებული არაა, თუმცა ადაპტირების ხარისხი მაინც სხვადასხვაა. უფრო მეტად უჭირთ სამუშაო გარემოსთან შეგუება საბერძნეთსა და რუსეთში წასულ შრომით ემიგრანტებს სამუშაოს სიმძიმიდან გამომდინარე (ძირითადად მომვლელი ქალები და მშენებლობაზე დასაქმებულნი), თურქეთში დაბალანაზღაურებადი სამუშაოს გამო რთული შეგუებადი გარემოა, დაბრუნებულები აღნიშნავენ, რომ არა უსახსრობა, თურქეთში სეზონურ მუშად წასვლაც არ ღირსო. ახალ შრომით გარემოსთან შეგუების უკეთესი მაჩვენებლები აქვთ გერმანიასა და აშშ-ში მიგრირებულებს (ახალგაზრდობის წილი აქ მეტია), აგრეთვე, თავიანთ ისტორიულ-ეთნიკურ ქვეყნებში სამუშაოდ წასულ აზერბაიჯანელებსა და სომხებს.

საცხოვრებელი პირობები პირდაპირ კავშირშია შრომითი მიგრანტის მიერ შესასრულებელ სამუშაოსთან და აქედან გამომდინარე, ხელფასსთან. მათი ძირითადი ნაწილი არახელსაყრელ საბინაო პირობებში ცხოვრობს. დამხმარე მუშები უმეტესად ცხოვრობენ მეგობრებთან ერთად დაქირავებულ იაფფასიან ბინებში ან საერთო საცხოვრებელში. მცირერიცხოვანია ის კატეგორია, რომელსაც დაქირავებული აქვს ბინა ოჯახის წევრებთან ერთად, რომ არა ოჯახის წევრები, სავარაუდოა, რომ ისინიც მეგობრებთან ან საერთო საცხოვრებელში მოთავსდებოდნენ. მომვლელები, დამლაგებლები, ძიძები, როგორც წესი, სადაც მუშაობენ, იქ ცხოვრობენ. ეს მათ ეხმარება მეტი დანაზოგის მოგროვებაში. გამოკვლევების შედეგებიდან ნათლად ჩანს, რომ ქართველი შრომითი ემიგრანტები ცდილობენ მეტი დაზოგონ, ნაკლები ხარჯი გაწიონ საცხოვრებელ პირობებზე, თუნდაც ემიგრაციის რამდენიმე წლის მანძილზე, ოღონდ კი სამშობლოში ჩამოტანილი ფულით დაეხმარონ ოჯახებს და მატერიალური მდგომარეობა გაიუმჯობესონ.

საქართველოს სხვადასხვა რეგიონიდან ემიგრირებულთაგან საზღვარგარეთ სამუშაო გარემოსადმი შეგუების ხარისხში მნიშვნელოვანი განსხვავება არ შეინიშნება. უცხოეთში უკეთესად ადაპტირდება საქართველოს დიდი ქალაქების მოსახლეობა.

მიუხედავად იმისა, რომ მიგრანტთა უმეტესობა იქაურ სოციალურ გარემოსთან ადაპტაციას ასე თუ ისე ახერხებს და წინააღმდეგობებსაც ძლევს, მაინც მიუთითებენ მწვავე პრობლემებზე, რომლებიც მიმღებ ქვეყანაში ხვდებათ. ამის თაობაზე სურათი ასეთია: 13,7%-ს გაუჭირდა სამუშაოზე მოწყობა, 7,3%— სხვადასხვა დოკუმენტაციის გაფორმება, 18,3%-მა მიუთითა შრომის ანაზღაურების პრობლემებზე, 5,9%-მა - სამართალდამცავ ორგანოებთან გართულებულ ურთიერთობაზე, 43,1%-მა კი - ძლიერ ნოსტალგიურ განწყობაზე.

ცნობილია ისიც, რომ ოჯახის წევრის ემიგრაციაში ყოფნა, იქ მისი კეთილმოწყობა, მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს სამშობლოში დარჩენილი ოჯახის წევრების ემიგრაციულ განწყობაზეც. კერძოდ, მათი ემიგრაციული პოტენციალი საკმაოდ მაღალია და ემთხვევა ფაქტობრივი მიგრაციის მიმართულებათა სპექტრს.

პოტენციურ შრომით ემიგრანტთა საქართველოდან წასვლის ძირითადი მიზეზები კვლავ ეკონომიკური ხასიათისაა, რასაც ოჯახების გაერთიანებასაც უთავსებენ.

დიდი სხვაობაა მიმღები ქვეყნების მიხედვით ოჯახთან ერთად და ცალკე ემიგრირებული რესპონდენტების განაწილებაში. ყველაზე მცირე პროცენტული მაჩვენებელი შრომითი ემიგრანტებისა, რომლებიც ახლობლებთან ერთად არიან წასული, არის გერმანიაში. ახალგაზრდა კონტინგენტი გერმანიაში ძირითადად მარტო მიდის (65,8%). საბერძნეთშიც ანალოგიური სიტუაციაა დასაქმების სპეციფიკიდან გამომდინარე: მომვლელები და დამლაგებლები უმეტესად სადაც მუშაობენ, იქ ცხოვრობენ, ამიტომ ოჯახის წევრების წაყვანა შეუძლებელიცაა და თუკი მაინც მოახერხებენ, ეს მხოლოდ შრომითი მოწყობის მიზნით იქნება და ისიც უმეტესად ტერიტორიულად სხვა ადგილას. აშშ-ში წასულები კარგი ანაზღაურების გამო ცდილობენ, თავიანთი ახლობლებიც ჩართონ სარფიან ანაზღაურებად სამუშაოებში.

საბერძნეთში გამოკითხულებმა კი დანაებით აღნიშნეს, რომ არაღელვარებისა და არასაკმარისი ფინანსური საშუალების გამო შეიძლებისათვის საშუალო განათლების მიცემა ვერ შეძლეს.

განსაკუთრებით შემაშფოთებელია პოტენციურ მიგრაციულ ნაკადებში ახალგაზრდობის დიდი წილი, ასევე, ტრეფიკინგის მსხვერპლთა შორის უპირატესად ახალგაზრდობის მოქცევა. აღსანიშნავია ისიც, რომ ქართველ შრომით ემიგრანტ ახალგაზრდებში აღწარმოების მაჩვენებლები უკიდურესად გაუარესებულია და ეს კონტინგენტი ფაქტობრივად ვეღარ ასრულებს თავის გენერაციულ ფუნქციას.

საკმაოდ ძლიერია ახალგაზრდობის ემიგრაციული განწყობა, მათგან უმრავლესობა ფსიქოლოგიურად მზადაა საზღვარგარეთ წასასვლელად და შესაბამისი პირობების დადგომისთანავე მოახდენს განზრახვის რეალიზებას. მათ შორის შედარებით მეტია ქალები (60,2%). როგორც ჩანს, ისინი შერჩევის დროს უფრო მეტ ინიციატივას იჩენდნენ ანკეტის შევსებაში. სავსებით ლოგიკურია, რომ ახალგაზრდობის ძლიერი მიგრაციული განწყობა იმითაცაა განპირობებული, რომ მათი უმეტესობა დაუქორწინებელია.

ახალგაზრდობის უმეტეს ნაწილს უცხო ქვეყანაში წასვლა სურს განათლების მიღებისა და უცხო ენის ცოდნის გაღრმავების მიზნით. ემიგრაციის მიზეზად სამშობლოში უპერსპექტივობასა და თვითრეალიზაციის შეუძლებლობას ასახელებენ, მატერიალური პირობების გაუმჯობესების სურვილი და საზღვარგარეთ ცხოვრებისა და მუშაობის სურვილი ამოდრავებს მეოთხედზე მეტს. ხოლო დიდ ნაწილს ადრე

წასული ოჯახის უფროს წევრებთან ჩასვლისა და მათთან ერთად მუშაობის სურვილი. პირველი-მეორე კურსის სტუდენტებისათვის უფრო მიმზიდველია განათლების მიღება და უცხო ენის ცოდნის დახვეწა. ქვეყანაში არსებული სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები და პოლიტიკურად გაურკვეველი ვითარება მათთვის მშობლების ფინანსური მხარდაჭერის წყალობით ჯერ ნაკლებად საგრძნობია.

მართალია, საქართველოს ახალგაზრდობის ემიგრაციული განწყობა ძლიერია, მაგრამ, როგორც ცნობილია, გამგზავრების სურვილის რეალიზება რიგ ფაქტორებთანაა დაკავშირებული. ახალგაზრდების პოტენციურ ემიგრანტთა თითქმის ნახევარს ჯერ არავითარი ღონისძიებისთვის არ მიუძღრთავს განზრახვის სისრულეში მოსაყვანად. მნიშვნელოვანი ნაწილი კი წინასწარ უცხო ენის სწავლითაა დაკავებული. გარდა უცხო ენის ინტენსიური შესწავლისა და ინტერნეტით ინფორმაციის მოგროვებისა, რესპონდენტები მიმართავენ საზღვარგარეთის უმაღლეს სასწავლებლებს, საერთაშორისო ორგანიზაციებს, სხვადასხვა ფონდებს და ა.შ. აღსანიშნავია, რომ მათი 4,4% აქტიურად მონაწილეობს სტუდენტთა კულტურულ-საგანმანათლებლო გაცვლით პროგრამებში; ხოლო სისტემატურ კავშირშია უკვე წასულ ახლობელ ემიგრანტებთან და ეცნობა საქართველოდან ემიგრირების პირობებს პოტენციურ ემიგრანტთა 13%; გამგზავრებისათვის საჭირო თანხის შეგროვებას კი მათი მხოლოდ 6,5% ცდილობს.

ემიგრაციის განხორციელებისთვის მთავარ ხელშეშლელ ფაქტორებად ახალგაზრდები ასახელებენ სასწავლებლის დამთავრებისა და დიპლომის აღების აუცილებლობას, გამგზავრებისთვის საჭირო თანხის ხელმიუწვდომლობას, ოჯახიდან გარკვეული დაბრკოლება და სხვა. უმრავლესობის აზრით, საზღვარგარეთ შესაძლო გამგზავრების შემდეგ ადრე თუ გვიან ისინი აუცილებლად დაბრუნდებიან სამშობლოში.

დაბრუნების შესახებ, მხოლოდ უმცირესმა ნაწილმა უკვე დაგეგმა, რომ წასვლის შემთხვევაში ისინი აღარასოდეს დაუბრუნდებიან სამშობლოს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. შრომითი მიგრაცია საქართველოდან. IOM. 2007.
2. „გაფართოებული ევროპა – სამეზობლო: ახალი ჩარჩოები აღმოსავლეთ და სამხრეთ მეზობლებთან ურთიერთობებისათვის“. კომისიის შეტყობინება საბჭოსთვის და ევროპარლამენტისათვის. პარიუსელი, 11.03.2003. http://europa.eu.int/comm/world/enp/pdf/com03_104_en.pdf.
3. ბერულავა ნ. მიგრაციული პროცესები საქართველოს სამთომომპოვებელ რეგიონებში. თბ., 2001. 28გვ.
4. ჯოლია გ. საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები, თბ., 2008.
5. მიგრაციის სტატისტიკა. საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი. თბილისი, 1999, 2001, 2002, 2003, 2004 წლის გამოცემები
6. საქართველოს ეროვნული ბანკი. მონეტარული და საბანკო სტატისტიკის ბიულეტენი. თბილისი 2009, № 9(65).
7. Lee E. A Theory of Migration. //Demography, Vol.3. N1, 1969. p. 47-57.
8. Simmons A., Piche V. Teaching Migration and Globalization // GENUS. Vol.LVIII (N3-4), 2002.
9. Migration Within Georgia and Abroad, §II. The Status of Households in Georgia (Final Report). [Dershem Larry and Khoperia Tea]. USAID, Save the Children, IPM. Tbilisi, Georgia, 2004. p.42-51.